

Planlægning drevet af naturens processer

Hvordan planlægger man et landskab, der aldrig står stille? Ved at samle arealomlægning og kommuneplan i ét greb skabes rammer for natur, vand og biodiversitet, der udvikler sig i takt med lokale forhold.

Af Annette Klüver Andersen, landskabsarkitekt MDL, Sønderborg Kommune

Ved at tænke arealomlægning og kommuneplan som ét samlet greb skaber vi et solidt fundament for fremtidens arealanvendelse.

Omlægningsplanen markerer starten på forandringer i det åbne land i Sønderborg Kommune og i resten af Danmark. Nye vådområder, enge og skovlandskaber skal forbedre vandmiljøet, beskytte drikkevandsressourcer, reducere CO₂ og kvælstof samt styrke biodiversitet og naturkvalitet.

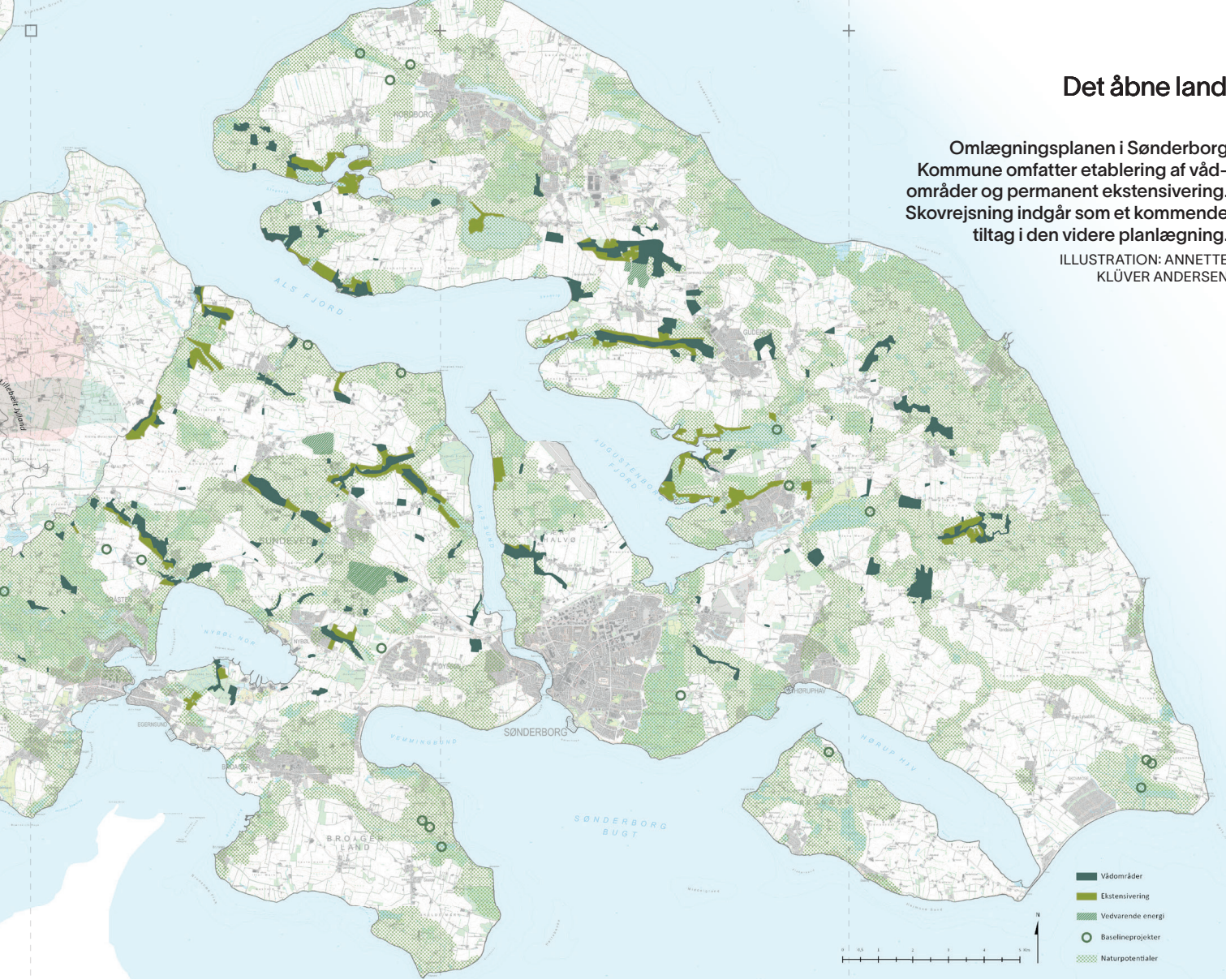
Fra plan til levende landskab
Jeg er landskabsarkitekt i Planafdelingen i Sønderborg Kommune og projektleder for omlægningsplanen. Mit fokus er at sikre, at planen også understøtter landskabet og spiller sammen med kommuneplanens øvrige indsatser. Min rolle gør det muligt at integrere de konkrete fysiske tiltag i en større planmæssig sammenhæng og sikre, at den overordnede udvikling og naturens processer skaber synergi.

Nye landskaber udvikles, når planlægning og processer mødes og igangsætter langsigtede stedbundne dynamikker, hvor geologi, vand, vegetation, mennesker og arkitektur udvikler sig i samspil over tid; et landskabssystem, der ikke formes som et færdigt statisk billede, men som interak-

tioner og naturbaserede processer, der gradvist udvikles. Naturligt våde områder afhænger af landskabets form, og Sønderborg Kommunes korte vandløb med små oplande begrænser mulighederne for store naturligt våde områder. Genskabelse af naturlig hydrologi afhænger af, hvor det er muligt at bringe vandets bevægelse tilbage i landskabet.

Omlægningsplanen omfatter 1.855 hektar ændret arealanvendelse for at reducere kvælstofudledning. Skovrejsning er endnu ikke inkluderet i planen for Sønderborg Kommune, fordi fokus på kvælstof har begrænset muligheden for at udnytte skovens synergi til biodiversitet, friluftsliv og en god landskabelig placering/landskabelig indpasning.

Arealomlægning og kommuneplan i ét koordineret forløb
Ved at tænke arealomlægning og kommuneplan som ét samlet greb skaber vi et solidt fundament for fremtidens arealanvendelse. Når arealomlægningen integreres i kommuneplanen, får kommunen et planfagligt grundlag og et mandat til at

Omlægningsplanen i Sønderborg Kommune omfatter etablering af vådområder og permanent ekstensivering. Skovrejsning indgår som et kommende tiltag i den videre planlægning.

ILLUSTRATION: ANNETTE KLÜVER ANDERSEN

gennemføre dialog- og samskabelsesprocesser, der kan engagere borgere, lokalsamfund og byrådet. Kommuneplanen fastlægger den overordnede retning, og når forandringer fremgår klart og tydeligt af planen, understøtter det en transparent og forudsigelig proces.

Fordele og ulemper ved § 11a-temaer
Der er flere måder at få omlægningsplanen til at spille sammen med kommuneplanen. Den mest ligetil er at justere de oplagte § 11a-temaer, der i forvejen hænger tæt sammen med de ordninger og tiltag, som Grøn Trepert arbejder med; f.eks. jordbrugsmæssige interesser, skovrejsning, lavbundsarealer og naturbeskyttelsesinteresser. På den måde kan omlægningsplanen gradvist blive en del af kommuneplanen i det tempo, som udviklingen kræver, og det er nødvendigt, fordi der er op til 20 år frem mod 2045, hvor omlægningsplanen skal være gennemført. Det betyder, at fem kommende kommuneplanrevisioner løbende skal håndtere og tilpasse sig en dynamisk plan, som hele tiden udvikler sig. Selvom

denne tilgang sikrer, at kommuneplanen overholder alle regler og krav, rummer den også en risiko: at kommunens strategiske blik for landskabets udvikling forsvinder, i takt med at planlægningen i højere grad styres af, hvordan ordningerne er designet til at virke. I værste fald kan resultatet blive et landskab, der primært er indrettet efter behovet for at reducere kvælstof, men som kommer til at overse de særlige kvaliteter og potentialer, der findes lokalt, og som netop er dét, der gør hvert landskab unikt og værd at udvikle i sin egen retning.

Landskabsplanen som et sammenbindende greb
En anden metode kan være at introducere en landskabsplan som et tema i kommuneplanen.

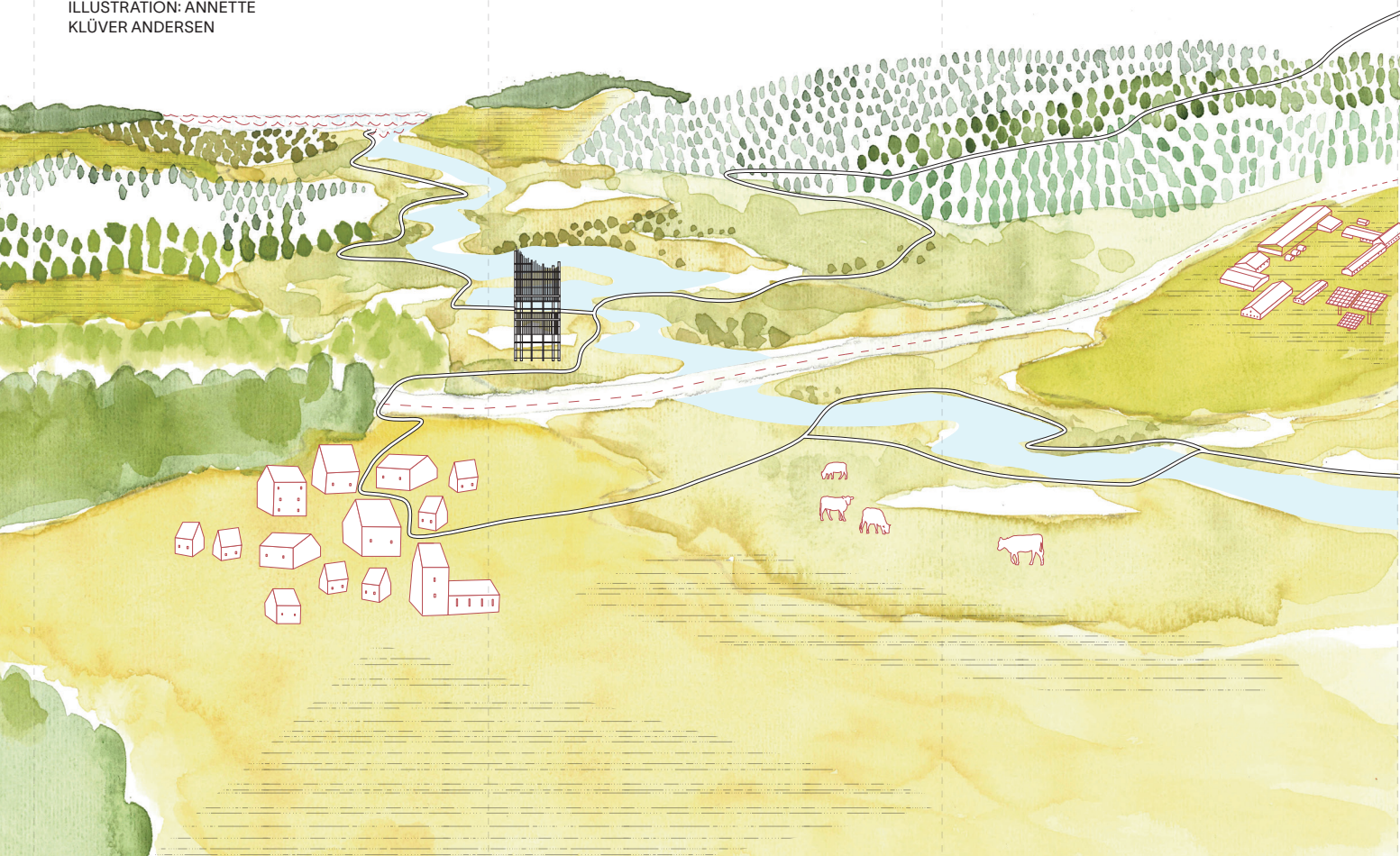
I stedet for at præsentere natur, landskab, klimatilpasning, lavbundsprojekter, skovrejsning, drikkevandsbeskyttelse og kulturmiljø som adskilte redegørelser kan disse områder indgå som koordinerede virkemidler i én strategisk landskabsplan. Det vil hjælpe kommunen til at prioritere de

handling, der skaber størst mulig synergi både landskabeligt og økologisk, og samtidig styrke processer, der binder natur, klima og mennesker i landdistrikterne tættere sammen. I Sønderborg Kommune tog vi et indledende skridt i den retning som startskud til omlægningsplanen. Med udgangspunkt i landskabskaraktermetoden afdækkede vi landskabets strukturer gennem en fælles, tværfaglig analyse på store håndtegnede kort. Inspireret af Kristine Holten Andersens ph.d.-afhandling Med vand og landskab som aktører i byudvikling arbejdede vi strategisk og håndtegnede. Det skabte et solidt fælles udgangspunkt for hurtigere og bedre beslutninger på tværs af fagligheder. Resultatet blev en kortlægning, der udpeger 22.000 hektar naturpotentialer samt et potentiale for en samlet indsats for natur i bred forstand. Indtegningen omfatter både det åbne land, landsbyer, grønne kiler, skove og beskyttede arealer og markerer det første skridt mod at betragte landskabet som en sammenhængende helhed og et skitsegrundlag for en egentlig landskabsplan.

Det åbne land

Drømmen om en naturbaseret og landskabsæstetisk areal-anvendelse over temaer i Grøn Trepert - vand, skov og natur i det nye landskab.

ILLUSTRATION: ANNETTE KLÜVER ANDERSEN

Fra enkeltprojekter til en samlet landskabsplan

En landskabsplan skal være en overordnet ramme for både natur-, klima- og landdistriktudvikling. Planen skal skabe en fortælling og danne et tydeligt tema i kommuneplanen, hvor relevante lov- bundne krav og strategi samles i én fælles overordnet plan. Planen vil fungere som en samling af kommuneplanens mange lovpligtige temaer i det åbne land.

Ved at samle temaerne i et overordnet og landskabsfagligt greb skabes en tydelig sammenhæng, hvor hvert tema bidrager aktivt til den samme grundidé: at ændre arealanvendelse for at imødekøbe klima- og biodiversitetskrisen. På den måde kan natur og rekreative områder binde landsbyer og lokalsamfund sammen på en ny måde. Moser, enge, vandløb og skove vil i fremtiden skabe fælles identitet, der udspringer direkte af naturgrundlaget og de stærke processer, der sættes i gang,

når Grøn Trepert realiserer kommuneplanen i det åbne land.

Planlægning, der binder natur, klima og lokalsamfund sammen

En samlet landskabsplan kan derfor også danne en stærk fællesnævner for landdistrikternes udvikling ved at foreslå forbindelser og identitet på tværs af det åbne land. Gennem nye blå-grønne netværk bindes lokalsamfund sammen til et landskab, hvor strukturer og sammenhænge skaber nye muligheder for friluftsskaber. På den måde vokser sociale fællesskaber frem omkring en fælles landskabelig fortælling, der understøtter lokalsamfundsudvikling og giver grobund for en mere lokalforankret naturforvaltning.

En samlet ramme for fremtidens åbne land

Landskabsplanen kan fremtegne* landskabet og bringe de mange virkemidler i spil på en mere samlet måde, så natur-

genopretning, lavbundsprojekter, vådområder, skovrejsning, småbiotoper og nye stiftorbindelser ikke længere bliver enkeltstående tiltag, men dele af en større helhed, der gradvist bygger landskabet op og styrker både natur, klima og rekreative muligheder.

En landskabsplan forankret i kommuneplanen giver kommunen et langt stærkere greb om udviklingen af det åbne land. I stedet for at arbejde med spredte og enkeltstående projekter gør landskabsplanen det muligt at samle kræfterne om de handlinger, der skaber størst landskabelig og økologisk sammenhængskraft. Det giver en mere synergiorienteret tilgang, hvor naturgenopretning, klimatilpasning og rekreative interesser ikke ses som adskilte opgaver, men som indbyrdes forbundne processer, der formgiver fremtidens landskab. Landskabsplanen kan aktivt styrke de naturbaserede dynamikker, der binder landskab, klima og menne-

”

En landskabsplan skal være en overordnet ramme for både natur-, klima- og land-distriktudvikling.

sker tættere sammen. Det gør landskabet til en strategisk ressource, ikke blot et sted, der skal forvaltes, men et dynamisk system, der udvikles med omtanke og til gavn for både natur og lokalsamfund.

Viden og analyser som fundament for planlægning

Når kommunerne skal udvikle fremtidens åbne land, er der behov for en klar retning baseret på solid viden om landskabets karakter og potentialer. Den viden findes i kommunens landskabsanalyser i landskabskaraktermetoden (LKM). Der kan være behov for at opdatere landskabsanalysen, så den tydeligt viser, hvor landskabet rummer uforløste kvaliteter, som kan sætte gang i en egentlig landskabsreform. En justeret analyse kan samtidig pege på nye sammenhænge i området og vise, hvordan naturgrundlaget kan bruges

mere aktivt i udviklingen af fremtidens landskab. På det grundlag kan kommunen formulere et strategisk mål for landskabets udvikling: et mål, der kommunikerer, hvilke store greb der skal præge arbejdet fremover. Det kan handle om at trække nye landskabelige linjer frem, skabe større og mere robuste naturområder og gøre blå-grønne strukturer mere sammenhængende og synlige i landskabet.

Fortællingen former sig i landskabet

Landskabet skal udvikles mod en mere robust og naturbaseret helhed, hvor vand, vegetation og terræn igen virker sammen, og hvor naturnære oplevelser opstår i et mere tilgængeligt og varieret landskab.

Målet er at sikre, at naturbaserede processer får bedre vilkår og skaber varige levesteder på tværs af landskabet. Visionen er, at vandet igen bliver en aktiv og synlig del af landskabet. Genskabt hydrologi holder tørvejorden vandmættet, reducerer drivhusgasser og styrker en robust hydrologi i vandoplandene. Levende hegn og vandløb trækker blå og grønne forbindelseslinjer gennem landskabet og kobler eksisterende og nye habitater, hvor flora og fauna breder sig. Langs vandløbene giver ekstensivering en bred overgangszonzone mellem natur og dyrkede arealer, mens kvælstofvådområder tilbageholder næringsstoffer og forbedrer vandmiljøet.

Det åbne land

Højt over dalbundene udnytter rovfugle de åbne jagtarealer, og skove samt ekstensiverede arealer fungerer som bufferzoner mod afstrømning og erosion. Nye skove styrker landskabets form, når dalbunde og tunneldale træder tydeligere frem. Skovrejsning, naturlig tilgroning og urørte partier skaber varierede skovlandskaber, samtidig med at klimaskovrejsning både binder CO₂ og leverer råtræ, der kan erstatte mere klimabelastende byggematerialer. Skovbryn udvikler sig til artsrige mosaikker, der danner robuste overgangszoner mellem skov og åbent land.

Stier slynger sig gennem enge, skovbryn og ud mod kysten, hvor lys, vand og vegetation væver nye oplevelsesrige rum. Lysninger giver læ, sol og levesteder for insekter, mens skovlandskabet fremstår som en mosaik af levende biotoper. Den forbedrede adgang til det åbne land styrker friluftslivet og øger bevidstheden om naturens værdi. Naturen opleves ikke længere på afstand, men som noget, vi bevæger os i og lever med.

*Kilde: Kristine Annabell Torp, arkitekt MMA, ph.d. og lektor på Det Kongelige Akademi er ophavsperson til dette fine ord, som beskriver, hvad planlægningen har behov for i opgaven med at omlægge arealerne i det åbne land.

ANNONCE

Lær at planlægge grønnere byer med flere træer

3+30+300

Kursus 5.-6. maj i Malmø med Cecil Konijnendijk

Kursus der giver dig enkle værktøjer til at planlægge for bæredygtig grøn byudvikling og træer i byen

Med kurset får du bl.a.:

- Inspiration til processer og dialog med politiske udvalg og beslutningstagere
- Redskaber til at bruge 3+30+300 i planlægning og kommunikation
- Hands-on øvelser i analyse og kortlægning af byområder
- Indsigt i hvordan Malmø arbejder strategisk og langsigtet med bynatur og træer

Læs mere på
parkognatur.dk

CECIL KONIJNENDIJK

Nature Based Solutions
Institute, Holland

Direktør Cecil Konijnendijk er gennemgående underviser. Cecil er international ekspert i bytræer og ophavsmand til 3+30+300-reglen.

PARK & NATUR-FORVALTERNE